

Piotr Łuka

Wydział Bezpieczeństwa Wewnętrznego
Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie

Kultura bezpieczeństwa publicznego – działania interwencyjne Policji¹

Public security culture – Police interventions

Streszczenie

Autor w publikacji podjął próbę odniesienia definicji kultury bezpieczeństwa do podmiotów bezpieczeństwa publicznego, którymi są Policja i obywatele, na rzecz których policjanci podejmują swoje działania służące zapewnianiu bezpieczeństwa. Jako przedmiot rozważań przyjęto uwarunkowania korzystania przez policjantów z podstawowych uprawnień oraz interakcje, jakie zachodzą między podejmującymi interwencje policjantami, a osobami, wobec których działania interwencyjne są podejmowane. Celem rozważań jest ukazanie odnoszących się do kultury bezpieczeństwa publicznego zależności między podmiotami warunkującymi sprawność działań podejmowanych na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa. Autor zakłada, że efektywność działań Policji podejmowanych na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa jest determinowana poziomem kultury bezpieczeństwa.

Słowa kluczowe: policja, bezpieczeństwo, uprawnienia, obowiązki, kultura, kultura bezpieczeństwa, etyka, edukacja, bezpieczeństwo publiczne, porządek publiczny

¹ Artykuł przeglądowy (C).

Abstract

The author describes the definition of safety culture in the context of Police actions taken in order to provide public safety. The main subjects of the paper are the Police basic rights while being on duty and their interactions with the people who are the object of police interventions. The general aim of the article is to describe relations referring to public security culture between entities that are providing security in the context of cultural background. To answer this question, it is necessary to describe Police rights and duties while being on duty. The author's hypothesis is that the Police efficiency while providing security is strongly related to the level of security culture.

Keywords: police, security, rights, duties, culture, security culture, ethics, education, public safety, public order

Wprowadzenie

Publikacja jest próbą odniesienia definicji kultury bezpieczeństwa do podmiotów bezpieczeństwa publicznego, którymi są Policja i obywatele, na rzecz których policjanci podejmują swoje działania służące zapewnianiu bezpieczeństwa. Jako przedmiot rozważań przyjęto uwarunkowania korzystania przez policjantów z podstawowych uprawnień oraz interakcje, jakie zachodzą między podejmującymi interwencje policjantami, a osobami, wobec których działania interwencyjne są podejmowane. Celem rozważań jest ukazanie odnoszących się do kultury bezpieczeństwa publicznego zależności między podmiotami, warunkujących sprawność działań podejmowanych na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa. Aby sprawnie realizować zadania policjanci w służbie mają prawo (a często nawet obowiązek) wykorzystywania szeregu nadanych im przepisami rangi ustawy uprawnień. Podejmowane działania w szczególności mają służyć zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku publicznego. Mając na uwadze wskazany kontekst, rodzi się pytanie: jakie są determinanty poziomu kultury bezpieczeństwa policjantów oraz osób, wobec których policjanci podejmują czynności interwencyjne? Osnową rozważań jest założenie, że zasadniczymi determinantami poziomu kultury bezpieczeństwa jest znajomość i poziom akceptacji regulacji prawnych w zakresie praw i obowiązków policjantów i obywateli,

którzy obejmowani są czynnościami interwencyjnymi. Z uwagi na objętość opracowania skupiono się wyłącznie na podstawowych uprawnieniach policjanta.

Zgodnie z Ustawą o Policji, Policja to umundurowana i uzbrojona formacja służąca społeczeństwu i przeznaczona do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego. Do podstawowych zadań Policji należą:

- ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra;
- ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, w tym zapewnienie spokoju w miejscach publicznych oraz w środkach publicznego transportu i komunikacji publicznej, w ruchu drogowym i na wodach przeznaczonych do powszechnego korzystania;
- inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi;
- prowadzenie działań kontrterrorystycznych w rozumieniu ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych (Dz. U. poz. 904 i 1948);
- wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców;
- ochrona obiektów stanowiących siedziby członków Rady Ministrów, z wyłączeniem obiektów służących Ministrowi Obrony Narodowej i Ministrowi Sprawiedliwości, wskazanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych;
- nadzór nad specjalistycznymi uzbrojonymi formacjami ochronnymi w zakresie określonym w odrębnych przepisach;
- kontrola przestrzegania przepisów porządkowych i administracyjnych związanych z działalnością publiczną lub obowiązujących w miejscach publicznych;
- współdziałanie z policjami innych państw oraz ich organizacjami międzynarodowymi, a także z organami i instytucjami Unii Europejskiej na podstawie umów i porozumień międzynarodowych oraz odrębnych przepisów;
- gromadzenie, przetwarzanie i przekazywanie informacji kryminalnych;
- prowadzenie zbiorów danych zawierających informacje gromadzone przez uprawnione organy o odciskach linii papilarnych osób, niez-

dentyfikowanych śladach linii papilarnych z miejsc przestępstw oraz o wynikach analizy kwasu deoksyrybonukleinowego (DNA)².

Zakres zadań Policji jest bardzo szeroki, co determinuje konieczność posiadania przez szeregowego policjanta szerokiej wiedzy i wielu umiejętności. Bardzo ważny jest też kontekst realizacji wielu z wymienionych zadań w bezpośredniej interakcji z obywatelami, a w szczególności z tymi osobami, które w społeczeństwie nie stosują się do powszechnie przyjętych norm społecznych oraz przepisów obowiązującego prawa.

Bezpieczeństwo publiczne

Definicję bezpieczeństwa publicznego wskazuje J. Zaborowski. Według niego *bezpieczeństwo publiczne* to taki stan faktyczny wewnątrz państwa, który umożliwia bez narażenia na szkody (wywoływane zarówno zachowaniem ludzi, jak i działaniem sił natury, techniki itp.) normalne funkcjonowanie organizacji państwowej i realizację jej interesów, zachowanie życia, zdrowia i mienia jednostek żyjących w tej organizacji oraz korzystanie przez te jednostki z praw i swobód zagwarantowanych konstytucją i innymi przepisami prawa³.

Natomiast W. Fehler podkreśla, że w większości definicji *bezpieczeństwa publicznego* rzuca się w oczy nieuprawnione włączanie do opisu bezpieczeństwa publicznego instrumentów, które służą do jego osiągnięcia i utrzymywania (instytucje bezpieczeństwa, organy administracji publicznej. Ich autorzy nie chcą też w większości dostrzec tego, że bezpieczeństwo publiczne to określony pozytywny stan wewnątrz państwa umożliwiający normalne jego funkcjonowanie. W rezultacie dostępne leksykalne ujęcia są w większości nieczytelne i mało użyteczne dla rzetelnego sprecyzowania analizowanego pojęcia⁴. W. Fehler na bazie analizy wielu definicji bezpieczeństwa publicznego proponuje przyjąć jego następującą definicję: *bezpieczeństwo publiczne* to taki oparty o normy

² Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2017 r., poz. 2067, tj. ze zm.), art. 1.

³ J. Zaborowski, *Administracyjno-prawne ujęcie pojęć „bezpieczeństwo publiczne” i „porządek publiczny”*. Niektóre uwagi w świetle unormowań prawnych 1983-1984, [w:] Zeszyty Naukowe Akademii Spraw Wewnętrznych, Warszawa 1985, nr 41, s. 129.

⁴ Zob. W. Fehler, *Bezpieczeństwo wewnętrzne współczesnej Polski. Aspekty teoretyczne i praktyczne*, Warszawa 2012, s. 40.

prawne stan wewnątrz państwa, w którym zapewnione są warunki do sprawnego funkcjonowania organizacji państwowej realizującej wspólnie ponad jednostkowe cele, skutecznie egzekwuje się obowiązki i chroni prawa jednostek żyjących w tej organizacji (ze szczególnym uwzględnieniem życia, zdrowia i mienia) oraz istnieją zasoby i mechanizmy wykonawcze umożliwiające skuteczne reagowanie na sytuacje naruszające ten stan⁵.

Dokonując analizy pojęcia *bezpieczeństwo publiczne*, nie sposób nie odnieść się do występującego bardzo często z nim wspólnie pojęcia *porządku publicznego*. Tutaj także definicja W. Fehlera wydaje się bardzo syntetyczną, przejrzystą i trafną. *Porządek publiczny* wg W. Fehlera to uznany za pożądany i zgodny tak z normami prawnymi jak i poza-prawnymi stan przestrzegania zasad współżycia społecznego, wysoka jakość przestrzeni publicznej oraz funkcjonowania obiektów, urządzeń i infrastruktury przeznaczonej do wspólnego użytkowania umożliwiający bezpieczne funkcjonowanie i realizowanie przez jednostki i zbiorowości społeczne⁶.

Bezpieczeństwo publiczne wiąże się nierozłącznie z przestrzenią publiczną, w której funkcjonują zarówno obywatele, jak i instytucje publiczne. Zgodnie z ustawą o Policji, to właśnie Policja, służąc społeczeństwu, jest w szczególności przeznaczona i zobowiązana do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego⁷.

Kultura bezpieczeństwa

Według M. Cieślarczyka kultura bezpieczeństwa to wzór podstawowych założeń, wartości, norm, reguł, symboli i przekonań, wpływających na sposób postrzegania wyzwań, szans i (lub) zagrożeń, a także sposób odczuwania bezpieczeństwa i myślenia o nim oraz związany z tym sposób zachowania i działania (współdziałania) podmiotów (osób, grup społecznych, instytucji i organizacji, społeczności i społeczeństw, w różny sposób, przez te podmioty „wyuczonych” i wyartykułowanych w procesach szeroko rozumianej edukacji, w tym również w naturalnych procesach wewnętrznej integracji i zewnętrznej adaptacji oraz w innych

⁵ Tamże, s. 43.

⁶ Tamże, s. 50.

⁷ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2017 r., poz. 2067, tj. ze zm.), art. 1.

procesach organizacyjnych, a także w procesie umacniania szeroko (nie tylko militarne) rozumianej obronności, służących w miarę harmonijnemu rozwojowi tych podmiotów i osiągnięciu przez nie najszerzej rozumianego bezpieczeństwa, z pożytkiem dla siebie, ale i otoczenia⁸.

Analizując wskazaną definicję kultury bezpieczeństwa, można odnosić ją do różnych podmiotów, które funkcjonują w różnych uwarunkowaniach. Wielość potencjalnych podmiotów, jak też występujących w obszarze bezpieczeństwa i obronności uwarunkowań jest jedną z przesłanek, aby tę uniwersalną definicję, będącą swoistym kanonem postrzegania kultury bezpieczeństwa, odnosić do konkretnych podmiotów i uwarunkowań. Przy tego rodzaju podejściu – mając na uwadze wysoki standard prezentowanej przez Mariana Cieślarczyka definicji, warto zwrócić uwagę na to, aby nie wypaczyć sensu i wartości, jakie się w niej zawierają.

Czynników warunkujących poziom kultury bezpieczeństwa w Policji jest bardzo wiele. Możemy wskazywać tutaj meandry historii formacji, a zwłaszcza jej przełom w roku 1990, gdy Policja została powołana zgodnie z założeniami na bazie których funkcjonuje współcześnie. Nie bez znaczenia jest także bieżąca sytuacja polityczna w kraju. Policja z założenia jest formacją apolityczną, jednak zdarza się, że przez niektórych bywa zbyt często postrzegana *stricte* jako aparat przymusu państwowego. Przez kilkanaście ostatnich lat praca Policji była coraz lepiej postrzegana. Zaufanie do Policji od wielu lat jest stosunkowo wysokie. Kultura bezpieczeństwa w odniesieniu do formacji jest kształtowana przez jej społeczne otoczenie, a także przez samych policjantów, w tym ich przełożonych dbających o jakość podejmowanych działań, ich efektywność i wysokie standardy etyczne.

Tabela 1. Ocena pracy Policji

Oceny policji	Wskazania respondentów według terminów badań																Zmiany IX '16 – III '17																
	2010				2011				2012				2013					2014				2015				2016				2017			
	III	IV	VI	IX	III	IX	III	IX	III	IX	III	IX	III	IX	III	IX		III	IX	III	IX	III	IX	III	IX	III	IX						
	w procentach																																
Dobra	71	73	72	71	69	72	71	68	57	66	67	66	65	69	72	72	70									-2							
Zła	19	19	19	21	18	20	19	22	29	23	22	22	22	18	16	17	16									-1							

Źródło: Komunikat z badań CBOS, Ocena instytucji publicznych, Warszawa, marzec 2017.

⁸ M. Cieślarczyk, *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, Siedlce 2007, s. 210.

Według badań Centrum Badania Opinii Społecznej w marcu 2017 roku 70% Polaków pozytywnie oceniało pracę Policji. To ogromny potencjał istotnie warunkujący sprawność i efektywność działań podejmowanych przez policjantów.

Kultura bezpieczeństwa – aktywność Policji

Wolność od zagrożeń, jako stanu w funkcjonowaniu człowieka w otaczającej go rzeczywistości, nie oznacza braku zagrożeń, a tylko ich akceptowany przez podmiot bezpieczeństwa poziom. Akceptowany poziom zagrożeń nie ogranicza w znacznym stopniu możliwości funkcjonowania podmiotu bezpieczeństwa i pozwala osiągać jego podstawowe cele⁹. Podstawowym celem działań Policji jest zapewnienie bezpieczeństwa konkretnych podmiotów. Podejmowane działania wiążą się jednak z koniecznością ograniczania swobód i wolności innych podmiotów. Do tego rodzaju działań policjantom nadano uprawnienia do ingerencji w sferę praw i wolności obywatelskich. Z uprawnień tych policjanci mogą korzystać tylko i wyłącznie w zakresie niezbędnym do realizacji ustawowych zadań.

Swoistym odniesieniem do ogólnie rozumianej kultury bezpieczeństwa publicznego jest właściwe rozumienie bezpieczeństwa i myślenie o nim w kontekście sposobów zachowania i działania podmiotów. Możemy w pewnej mikroskali wskazać, że tymi podmiotami są obywatel/osoba oraz policjant. Te dwa podmioty (w większej skali odnoszone do społeczeństwa, jako zbiorowości zamieszkującej określone terytorium, posiadającej wspólną kulturę, tożsamość i sieć wzajemnych stosunków społecznych oraz Policji jako instytucji, w ramach której funkcjonują policjanci) dla dobra wspólnego, jakim jest dobro państwa i jego obywateli powinny ze sobą współpracować.

Policjanci, podejmując swoje czynności służbowe, często w sposób bardzo oczywisty (dla świadomego społecznie obywatela) działają na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa. Zapewniając bezpieczeństwo określonym podmiotom (osobom, społecznościom, organizacjom, instytucjom, innym), podejmują działania będące ingerencją w sferę praw i wolności obywatelskich. Właściwie ukształtowani podejmujący profe-

⁹ A. Czupryński, *Bezpieczeństwo w ujęciu teoretycznym*, [w:] *Bezpieczeństwo. Teoria – Badania – Praktyka*, red. A. Czupryński, B. Wiśniewski, J. Zboina, Józefów 2015, s. 16.

sjonalne działania policjanci i świadomi społecznie obywatele to wartość nie do przecenienia. Fenomenem kultury bezpieczeństwa publicznego jest właściwie ukształtowana świadomość dwóch stron. Podejmowanie działań na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa publicznego powinno mieć świadome przyzwolenie tych, na rzecz których działania są podejmowane, nawet jeżeli działania te ograniczają (dla osiągnięcia słusznego celu) także ich prawa i wolności.

Niektórzy (a nawet całe grupy społeczne czy też organizacje) zachłystnięci wolnością wszelkie przejawy stosowania wobec nich jakichkolwiek ograniczeń w przestrzeni publicznej traktują jako zamach na ich autonomiczną wolność.

Ciekawy pogląd w tej kwestii, odnosząc swoje rozważania do *narodowej kultury bezpieczeństwa*, prezentuje J. Piwowarski. Wskazuje, że egoistyczna i anarchizująca, z gruntu fałszywa „wolność” miałyby pomóc człowiekowi zrzucić rzekomo krępujące go „więzy kultury”, określające powinność przestrzegania reguł kulturowych i ponoszenia odpowiedzialności za podejmowane czyny. W tej sytuacji popularyzuje się anarchizującą pseudowolność, gdzie w stosunku do głoszenia tolerancji, dla której, jak się zdaje, nie określono żadnych granic i do praw człowieka oraz idących za nimi roszczeń, drastycznie mało uwagi poświęcono obowiązkowi. Jest to przyczyną wzrostu zagrożenia roztrwonieniem dorobku europejskiej kultury. W ślad za tym moralność, ze szkodą dla oddziaływania kultury bezpieczeństwa, może zostać wtrącona między anachronizmy, ustępując ponowoczesnej, niecywilizowanej obyczajowości, która spycha nas do poziomu barbarzyńców, dysponujących co prawda zaawansowaną techniką, ale ułomnych pod względem moralnym, społecznym i kulturalnym¹⁰.

Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw¹¹. Codzienne funkcjonowanie podmiotów bezpieczeństwa przebiega na ogół w podwójnym kontekście. Każdy

¹⁰ Zob. J. Piwowarski, *Nauki o bezpieczeństwie. Między kulturą bezpieczeństwa a studiami bezpieczeństwa*, Warszawa 2018, s. 110.

¹¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.), art. 31.

obywatel ma prawo do korzystania ze swoich praw i wolności w przestrzeni publicznej. Przedstawiciele służb państwowych – w tym w szczególności policjanci – mają prawny obowiązek ochrony tych praw i wolności.

W tym kontekście można stwierdzić, że słusznie zauważa J. Piwowarski, iż kompetencje kulturowe i komunikacyjne posiadają swoje szczególne znaczenie w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa jednostki, grup społecznych i większych zbiorowości w postaci narodu, czy też państwa. Pozwalają one na sprawne rozpoznanie sytuacji, intencji działań agresora oraz użycie adekwatnych do określonych warunków instrumentów komunikacyjnych. Stąd też uznaje się, że kompetencje kulturowe i komunikacyjne stanowią kluczowe instrumentarium użyteczne w warunkach zagrożenia i sytuacjach kryzysowych¹².

Policyjna pragmatyka

Mając na uwadze wskazane przez J. Piwowarskiego odniesienia, można i należy przez ich pryzmat spojrzeć na zadania wykonywane przez policjantów w ich codziennej służbie. W policyjnej pragmatyce często zdarzają się sytuacje i działania, gdzie nie ma miejsca i czasu na przekonywanie o celowości podejmowanych działań. Działania, które w takich sytuacjach mogą spotkać się i często spotykają z dezaprobatą społeczną. W ramach kształtowania kultury bezpieczeństwa publicznego niezbędna jest permanentna edukacja mająca na celu nabywanie wiedzy z zakresu zadań i uprawnień Policji. Niezmiernie ważne jest kształtowanie właściwych postaw etycznych. Można przyjąć, że są to ważne kompetencje społeczne. Nie każdy, na bazie wychowania w podstawowej jednostce społecznej, jaką jest rodzina, socjalizacji w lokalnym środowisku, czy też w ramach edukacji w publicznych (i niepublicznych) instytucjach nabywa kompetencje społeczne pozwalające na rozumienie potrzeby ograniczania swoich praw i wolności na rzecz ochrony praw i wolności innych.

Nie wszyscy adresaci działań Policji potrafią (chcą) rozumieć, że nawet ich represyjny charakter ma z założenia służyć zapewnieniu bezpieczeństwa. Wiele interwencji policyjnych jest konsekwencją wskaza-

¹² J. Piwowarski, W. Czajkowski, *Psychospołeczne i aksjologiczne determinanty kultury bezpieczeństwa służb mundurowych*, Słupsk 2015, s. 100.

nego stanu rzeczy. Wszechobecna, technologicznie zaawansowana rzeczywistość, pozwala niejednokrotnie w czasie rzeczywistym rejestrować, odtwarzać, upubliczniać w dużej skali różnego rodzaju nieakceptowane w etycznych standardach kultury bezpieczeństwa zachowania.

Problem pojawia się wtedy, gdy znajdują się tacy, którzy z premedytacją wykorzystują wyodrębnione, także z publicznego kontekstu, zachowania dopasowując do nich kontekst ukazujący je w sposób wprowadzający w błąd tych, do których ten zmanipulowany przekaz jest dedykowany. Jest wielu takich, którzy z dużą starannością zdecydowane korzystanie z uprawnień przez policjantów (polegające na chociażby ograniczeniu swobody przemieszczania się osób, wobec których podejmowane są czynności służbowe) wkładają w kontekst czasów minionych, kiedy milicja często podejmowała działania rozbieżne z interesem obywateli. Odniesienia takie, mając na uwadze pozytywne oceny pracy Policji bardzo często są nieuzasadnione. To swoista nisza dla edukacji w zakresie kultury bezpieczeństwa w obszarze bezpieczeństwa publicznego.

Tym bardziej standardy zachowań przedstawicieli służb publicznych, w tym w szczególności Policji, powinny być jak najwyższe. Także policjanci (i inne służby publiczne) powinny być edukowane w duchu służby społeczeństwu i jak najwyższych standardów etycznych. Na przełomie ostatnich kilkunastu lat standardy szkolenia policjantów w tym zakresie istotnie zostały podniesione. W wielu policyjnych przepisach znajdują się odniesienie do poszanowania praw i wolności człowieka.

Nie oznacza to oczywiście, że policjanci nie popełniają błędów. Aktualna rzeczywistość jest taka, że w szeregach Policji w zasadzie nie ma już tych, którzy w standardach czasów słusznie minionych służyli. Teraz promuje się standardy, w myśl których poziom kultury bezpieczeństwa w Policji powinien być jak najwyższy. Sposób myślenia o bezpieczeństwie, myślenia o nim, zachowania i działania podejmowane na rzecz jego zapewniania opierać się mają i najczęściej opierają o określone założenia, wartości, normy, reguły symbole i przekonania¹³. Niezmiernie ważnym jest więc kreowanie (i przekonywanie do podejmowania właściwych działań) jak najwyższych standardów kultury bezpieczeństwa w Policji. Jednym ze sposobów podnoszenia standardów pracy policjantów, ale także zachowań obywateli jest wyposażanie policjantów

¹³ Zob. M. Cieślarczyk, *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, Siedlce 2007, s. 210.

w – noszone na mundurach – kamery. Pilotaż w tym zakresie prowadzony był w trzech garnizonach policji: stołecznym, dolnośląskim i podlaskim. Łącznie, na potrzeby programu, kupionych zostało 180 kamer wraz z niezbędnym wyposażeniem (po 60 do każdego z trzech garnizonów dla policjantów ruchu drogowego oraz patroli interwencyjnych). Ponad dwa tysiące kamer osobistych, zakupionych dzięki środkom z Programu Modernizacji Służb Mundurowych ma trafić do Policji. W ocenie wiceministra spraw wewnętrznych i administracji Jarosława Zielińskiego z powodzeniem zakończył się program pilotażowy prowadzony w trzech województwach. Zanotowano mniej skarg na interwencje policji. Wykorzystanie kamer sprawdziło się, dlatego trzeba ich stosowanie upowszechnić. W roku 2018 z Programu Modernizacji Służb Mundurowych, zaplanowano zakup 2110 takich urządzeń. To będzie pierwsza transza, w kolejnych latach, jeśli ich wykorzystanie będzie się sprawdzało nadal, będą kupowane kolejne¹⁴.

Prawne aspekty korzystania z podstawowych uprawnień przez policjantów

Policjanci, wykonując czynności służbowe określone w Ustawie o Policji¹⁵, mają w szczególności prawo m.in. do:

- legitymowania osób w celu ustalenia ich tożsamości;
- zatrzymywania osób;
- przeszukiwania osób i pomieszczeń;
- dokonywania kontroli osobistej, a także przeglądania zawartości bagaży i sprawdzania ładunku w portach i na dworcach oraz w środkach transportu lądowego, powietrznego i wodnego¹⁶;
- używania i wykorzystywania środków przymusu bezpośredniego i broni palnej¹⁷.

Wskazane uprawnienia są tylko częścią całego katalogu uprawnień policjantów. Korzystanie z uprawnień warunkowane jest zaistnie-

¹⁴ www.isp.policja.pl/isp/aktualnosci/13350,Ponad-dwa-tysiace-kamer-osobistych-trafi-do-policjantow.html (27.07.2018).

¹⁵ Zob. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2017 r., poz. 2067, tj. ze zm.), art. 14.

¹⁶ Tamże, art. 15.

¹⁷ Tamże, art. 16.

niem stanów faktycznych, które w konfrontacji z obowiązującymi przepisami dają podstawę do sięgania po nie.

Istotnym uwarunkowaniem, będącym podstawą faktyczną korzystania z uprawnień jest też zachowanie osoby (podmiotu), wobec którego może być wykorzystane konkretne uprawnienie. Jednym z podstawowych uprawnień jest prawo do legitymowania osób w celu ustalenia ich tożsamości. Na podstawie tej czynności/uprawnienia można wskazać zakres praw i obowiązków wykonującego czynność policjanta, ale także zakres praw i obowiązków poddawanej czynności osoby.

W ramach tej czynności policjant ma obowiązek podać swój stopień, imię i nazwisko w sposób umożliwiający odnotowanie tych danych, a także podstawę prawną i przyczynę podjęcia czynności służbowej. Policjant nieumundurowany przy wykonywaniu czynności legitymowania, okazuje ponadto legitymację służbową, a na żądanie osoby, wobec której podjęto wykonywanie tych uprawnień, okazuje ją w sposób umożliwiający odnotowanie danych w niej zawartych. Policjant po zakończeniu wykonywania czynności legitymowania informuje ustnie osobę, wobec której podjęto tę czynności, o prawie złożenia do właściwego miejscowo prokuratora zażalenia na sposób przeprowadzenia tych czynności. Jeżeli przedmioty ujawnione w wyniku podjętej czynności służbowej czynności służbowych, stwarzają niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia ludzkiego lub mienia, policjant, w granicach dostępnych środków, niezwłocznie podejmuje czynności ochronne, a w szczególności zabezpiecza miejsce zagrożone przed dostępem osób postronnych oraz powiadamia dyżurnego właściwej miejscowo jednostki organizacyjnej Policji o konieczności zarządzenia działań usuwających to niebezpieczeństwo¹⁸. Policjant ma prawo wylegitymować osobę jeżeli jest mu to niezbędne do realizacji jego ustawowych zadań.

Opisane obowiązki i uprawnienia policjanta odnoszą się jednocześnie do obowiązków i uprawnień osoby poddawanej czynności. Osoba poddawana czynności ma w szczególności obowiązek: okazania na żądanie policjanta dokument tożsamości; podania swoich danych dot. tożsamości, obywatelstwa, zawodu, miejsca zatrudnienia lub zamieszka-

¹⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów z dnia 29 września 2015 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 1565 ze zm.), § 2-3.

nia¹⁹; wydania ujawnionych w wyniku podjętej czynności przedmiotów, które stwarzają niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia ludzkiego lub mienia; pozostania na miejscu czynności aż do jej zakończenia. Z kolei uprawnieniem osoby legitymowanej jest: żądanie podania przez policjanta jego stopnia służbowego, imienia i nazwiska w sposób umożliwiający odnotowanie tych danych (formalnie nie dotyczy policjantów występujących w umundurowaniu służbowym); wskazania podstawy prawnej wykonywanej czynności; określenia przyczyny podjęcia czynności; uzyskanie od policjanta ustnej informacji o prawie złożenia do właściwego miejscowo prokuratora zażalenia na sposób przeprowadzenia tych czynności.

Zdarzyć się może, że osoba poddawana czynności legitymowania nie zgadza się z potrzebą wykonania tej czynności. Sytuacja taka nie jest przesłanką do odstąpienia od wykonania czynności, niemniej odmowa poddania się czynności legitymowania może istotnie utrudnić sprawne wykonanie tej czynności. Z błahej z pozoru sytuacji może wyniknąć potrzeba zastosowania wobec osoby środka przymusu w postaci siły fizycznej w celu uniemożliwienia osobie oddalenia się z miejsca podjętej czynności, czy też doprowadzenia do jednostki Policji. Użycie lub wykorzystanie środka przymusu bezpośredniego może nastąpić wyłącznie w zakresie realizacji zadań ustawowych Policji. Środka przymusu bezpośredniego używa się lub wykorzystuje się w sposób niezbędny do osiągnięcia celów tego użycia lub wykorzystania, proporcjonalnie do stopnia zagrożenia, wybierając środek o możliwie jak najmniejszej dolegliwości. Środków przymusu bezpośredniego używa się lub wykorzystuje je w sposób wyrażający możliwie najmniejszą szkodę²⁰.

W dbałości o standardy etyczne pracy Policji, komendant główny Policji, w roku 2003, Zarządzeniem nr 805/2003²¹ formalnie wprowadził do stosowania *Zasady etyki zawodowej policjanta*. Za nieprzestrzeganie zasad etyki policjanci mogą być karani dyscyplinarnie. Czy przestrzeganie tych zasad może być wyznacznikiem kultury bezpieczeństwa pu-

¹⁹ Zob. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. *kodeks wykroczeń* (tj. Dz. U. z 2018 r., poz. 618 ze zm.), art. 65.

²⁰ Zob. Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. *o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej* (Dz. U. z 2013 r., poz. 628 ze zm.), art. 5-7.

²¹ Zarządzenie Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. *w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta”* (Dz. Urz. KGP 2004 nr 1, poz. 3).

blicznego wśród policjantów? Wydaje się to pewnym uproszczeniem. Nie mniej jednak ten wskaźnik warto wziąć pod uwagę.

Wnioski

Podjęcie w przestrzeni publicznej działań interwencyjnych przez policjantów i wykorzystywanie uprawnień, dokonywane jest w kontekście zwrotnego sprzężenia zachowań policjanta i osoby, wobec której podejmowane są czynności służbowe. Zachowanie osoby determinuje zachowanie policjanta i odwrotnie. Znajomość i umiejętność interpretacji praw i obowiązków, umiejętność właściwego zachowania się w sytuacjach zagrożenia, poziom kultury osobistej, przestrzeganie zasad etyki, a także świadomość celu podejmowanych przez uprawnionych funkcjonariuszy państwa czynności (przez obie strony działań interwencyjnych) może być wskaźnikiem poziomu kultury bezpieczeństwa publicznego. Swego rodzaju wskaźnikiem kultury bezpieczeństwa publicznego może być także, determinowane standardami pracy policjantów, zaufanie do Policji.

Niezmiernie ważne w kontekście podjętych rozważań są więc: wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne policjantów. Deficyty w tym zakresie – zwłaszcza w sytuacji podejmowania działań interwencyjnych w przestrzeni publicznej – mogą obniżać efektywność i bezpieczeństwo przeprowadzanych interwencji. Często są także determinantem poziomu społecznego zaufania obywateli do całej formacji. Kultura bezpieczeństwa publicznego kształtowana jest także przez pryzmat społecznej oceny pracy Policji. Dzięki technologicznemu zaawansowaniu niemal każdy w codziennych sytuacjach posiada przy sobie kamerę, przy pomocy której może obraz otaczającej go (choćby w postaci zdecydowanych reakcji Policji na niezgodne z prawem zachowania) rzeczywistości utrwalić i upowszechnić. Obywatel też powinien być w tym zakresie edukowany. Będący determinantem poziomu kultury bezpieczeństwa publicznego, poziom społecznej świadomości w zakresie znajomości i umiejętności interpretacji praw i obowiązków w obszarze bezpieczeństwa publicznego, warunkowany jest poziomem ogólnego wykształcenia, a także powszechną dostępnością w mediach źródeł informacji na ten temat. Także liczba studentów na kierunkach związanych z bezpieczeństwem, czy też klas mundurowych w szkołach średnich są przesłankami do zaryzykowania tezy, że poziom społecznej świadomości w tym

zakresie wzrasta, co przy pielęgnowaniu etosu policyjnej służby jest dobrym prognostykiem na przyszłość.

Bibliografia

Literatura:

- Cieślarczyk M., *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, Siedlce 2007.
- Cieślarczyk M., *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, Siedlce 2011.
- Czupryński A., *Bezpieczeństwo w ujęciu teoretycznym*, [w:] *Bezpieczeństwo. Teoria – Badania – Praktyka*, red. Czupryński A., Wiśniewski B., Zboina J., Józefów 2015.
- Fehler W., *Bezpieczeństwo wewnętrzne współczesnej Polski. Aspekty teoretyczne i praktyczne*, Warszawa 2012.
- Zaborowski J., *Administracyjno-prawne ujęcie pojęć „bezpieczeństwo publiczne” i „porządek publiczny”*. *Niektóre uwagi w świetle unormowań prawnych 1983-1984*, Zeszyty Naukowe Akademii Spraw Wewnętrznych, Warszawa 1985, nr 41.
- Piwowarski J., *Nauki o bezpieczeństwie. Między kulturą bezpieczeństwa a studiami bezpieczeństwa*, Warszawa 2018.
- Piwowarski J., Czajkowski W., *Psychospołeczne i aksjologiczne determinanty kultury bezpieczeństwa służb mundurowych*, Słupsk 2015.
- Komunikat z badań CBOS, *Ocena instytucji publicznych*, Warszawa, marzec 2017.

Akty prawne:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.* (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).
- Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. *o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej* (Dz. U z 2013 r., poz. 628 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. *o Policji* (Dz. U. z 2017 r., poz. 2067, tj. ze zm.).
- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. *Kodeks wykroczeń*, tj. z dnia 1 marca 2018 r. (Dz. U. z 2018 r., poz. 618 ze zm.).
- Rozporządzenie Rady Ministrów *w sprawie postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów z dnia 29 września 2015 r.* (Dz. U. z 2015 r., poz. 1565 ze zm.).

Zarządzenie Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r.
w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta” (Dz. Urz. KGP
2004 nr 1, poz. 3).

Strony internetowe:

www.isp.policja.pl

*Dr **Piotr Łuka** – Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Wydział Bezpieczeństwa Wewnętrznego.*